

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, director al secției de Cercetare și Inovații, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”. Domenii de preocupare: biblioteconomie, pedagogie. Cărți editate: *Biblioteconomie: Studii, cercetări, recenzii, prefete, eseuri, interviuri*. Bibl. Municipală „B. P. Hasdeu”. Chișinău: Magna-Princeps, 2008; *Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” – bibliotecă inovantă*. Autor de proiect L. Kulikovski, echipa de creație: G. Scobioală, T. Coșeri, T. Fiodoruc, T. Foiu, L. Cășlaru, L. Pânzari. 2009; *Biblioteca modernă: Glosar de termeni uzuali*, 2018 etc.



Lidia KULIKOVSKI

BIBLIOTECA ȘI LUMEA VIRTUALĂ

Introducere. Obiectul biblioteconomiei este biblioteca cu toate componentele sale – bibliotecari, spații, resurse. Biblioteconomia studiază legitățile dezvoltării și funcționării acestor componente în relația lor cu cea mai importantă componentă a bibliotecii – utilizatorul. Amintind afirmația lui Ion Stoica precum că „biblioteconomia este știința tuturor științelor”, ne întrebăm astăzi: biblioteconomia, știința organizării tuturor științelor, e în pericol? Își găsește locul în lumea nouă, lumea virtuală? Dar poate lumea virtuală nu este altceva decât biblioteconomie modernă?

Abordând conceptul *Biblioteca 2.0*, ne referim, de fapt, la viitorul instituției bibliotecare. Și dacă nu am fi reprezentat Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, poate găseam alt citat, dar așa cităm din B.P. Hasdeu: „Trecutul este ușa viitorului”. Biblioteconomia trebuie să abordeze viitorul obiectului și subiectului ei prin prisma trecutului.

Ce aveam noi cu 100 de ani în urmă? Cu ce se ocupau bibliotecile? Cu alfabetizarea, educarea, informarea, constituirea colecțiilor (astăzi resurse), constituirea și publicarea cata-

loagelor (astăzi le expunem on-line), cercetarea, comunicarea culturală, tezurizarea, planificarea, elaborarea rapoartelor, statisticilor. Ce fac bibliotecile astăzi? Același lucru, dar cu alte mijloace. Vor face același lucru și peste alți 100 de ani, cu mijloace mult mai sofisticate.

Context actual. Contextul biblioteconomic este lumea noastră, lume care, după A. D. Rachieru, *trăiește sub seducția consumului* [1, p. 17]. Utilizatorul nostru, un „Homo Digitalis, dependent de internet, racordat unor comunități virtuale, comunică cu noi utilizând un limbaj «de grup» – globish, abrevieri, emoticoane etc.” [1, p. 9], demonstrează apartenența la cultura de tipul „copy-paste”. Acest context, bătut și de criza economică, afectează biblioteconomia cu toate componentele sale, generând și o criză identitară a bibliotecilor în această *hight modernity society*. Îngrijorările teoretice, praxiologice și, sporadic, zgomotul mediatic nu au fost combustibilul necesar pentru mutații în domeniu. Alături de acestea mai sunt necesare acțiuni responsabile, concertate la scară națională. Reuniunea profesională națională care ridică acest subiect va contribui cu siguranță.

Secolul nostru are mai multe etichete: *secolul vitezei* (Octavian Paler), *secolul consumerist* (Adrian Dinu Rachieru), *secolul urât* (Dan Puric). Referitor la secolul vitezei și la viteza bibliotecii aduc exemplul *Micului prinț*, din opera cu același nume de Antoine de Saint-Exupéry, ajuns pe o nouă planetă, primul pe care îl întâlnește este un lampagiu. Citez dialogul:

„– Bună ziua. De ce stingi felinarul?
– Acestea sunt instrucțiunile. Să sting felinarul.
Bună dimineața.
– Care sunt instrucțiunile?
– Trebuie să sting felinarul. Bună seara. Și-l aprinse iar.
– Atunci de ce-l aprinzi iar?
– Așa-s instrucțiunile, răspuse lampagiul.
– Nu înțeleg, zise micul prinț.
– Nu e nimic de înțeles, răspuse lampagiul. Instrucțiunile sunt instrucțiuni. Bună dimineața.
Și stinse felinarul.
Apoi își șterse fruntea cu o batistă cadrilată cu roșu.
– E o meserie teribilă. Cândva, avea o socoteală. Dimineața stingeam felinarul, iar seara îl aprindeam. Restul zilei mă odihneam, iar restul nopții dormeam...
– Și între timp s-au schimbat cumva instrucțiunile?
Instrucțiunile nu s-au schimbat, zise lampagiul. Tocmai asta e buba! Cu fiecă an planeta se rotea din ce în ce mai iute, dar instrucțiunile rămâneau aceleași...” [2, p. 33-34].

În biblioteconomie instrucțiunile s-au schimbat în virtutea schimbării instrumentelor tehnice utilizate. Viteza, însă, mai puțin. Oricum, nu suntem încă racordați la viteza secolului. Dacă am reciti astăzi tratatul biblioteconomic al lui Gabriel Naude, scris la 1627, am fi surprinși, ba nu, am fi șocați cât de puțin s-a schimbat în politica de selecție a bibliotecilor, doar limbajul, terminologia. Cu certitudine, *toate-s noi și vechi în toate...* dacă mai aducem un exemplu, identificat și tălmăcit de Alexe Rău: descoperirea, de către pro-

fesorul Sh. Liman, a primului blog din lume. Iar autorul străvechiului blog era bibliotecar. „...Liman aduce argumentul că, în contextul principiului continuității istorice, e corect să fie considerate bloguri adnotările actualizate sistematic, cu trimiteri la site-uri web ori la alte bloguri, iar nu jurnalele și zilnicele ordinare. [...] Un lucru care, zice arheologul, face dovada faptului că toate-s vechi pe lumea aceasta. Oamenii nu fac decât să reitereze, să prefacă vechile idei, realizându-le la un nou nivel tehnologic.”

Care erau regulile până la era virtuală? Știința biblioteconomică stabilea legitățile de dezvoltare, practicienii le îmbrăcau în haine metodologice și le implementau. Stabilea reguli stricte de relații cu utilizatorul. Politicile bibliotecilor stipulau foarte puține lucruri pe care cititorul *poate să...* și imens de multe lucruri pe care cititorul *nu poate să...* Învățați să stabiliți, să respectăm și să dictăm regulile, ne-am trezit cu un utilizator hiperinstruit, hipertehnologizat, hiperconsumerist, care ne amintește că, de fapt, am intrat într-o nouă eră – era utilizatorului; într-un nou context, unde dictează el. Dan Puric zice cu referire la contextul în care trăim că este o lume mutilată, a omului urât, o lume schilodită, o lume confuză, „pe care, iată, o gustăm din plin, ce provocare extraordinară. Lumea de azi se găsește într-un continuu proces de urățire... Omul frumos nu mai este la modă. La modă este omul util, la modă este omul eficient”. [3, p. 113]. Omul acestei lumi, „...urmărit și teleghidat, omul-cip nu mai are puncte cardinale, răătăcește în acest labirint cu multe uși, dar fără nicio ieșire. ...aleargă în lume, lipește etichete lucrurilor din jurul său...” [3, p. 109].

Suntem și noi parte din el... astăzi lipim pe bibliotecă o nouă etichetă: Biblioteca 2.0.

Căutări. Dezvoltarea lumii virtuale a fost subiectul multor discuții interesante, ale căror concluzii sunt pertinente și pentru subiectul nostru. Un studiu *Delphi*, realizat în perioada 1998-2000, a examinat punctele de vedere ale experților în biblioteconomie referitoare la viitorul profesional în lumina schimbărilor în tehnologiile informaționale. Studiul s-a concentrat pe trei arii principale: (a) tranziția de la biblioteca tradițională la biblioteca virtuală; (b) tranziția de la practica tehnicistă la abordarea orientată pe utilizator; (c) abilitățile și rolurile specialiștilor profesiei biblioteconomice. Studiul a identificat că experții erau încredințați că biblioteca tradițională va opera mult timp alături de noua paradigmă – biblioteca virtuală. Mulți experți au susținut că în viitor bibliotecile vor fi concentrate mai mult pe lărgirea paletelor, conținutului serviciilor pentru utilizatori. Specialiștii în biblioteconomie vor fi specialiștii în localizare, filtrare, evaluare a informației, instructori de prim-nivel în utilizarea tehnologiilor informaționale. Concluziile studiului au servit la schimbarea curriculumului.

Joseph Lockard, în scrierile sale despre mitul virtual, notează: „Ideologiile care se dezvoltă cu referire la comunitățile virtuale promovează relațiile sociale mecanizate și beneficiile acestora, în paralel cu mistificarea individului, comunității și relațiile globale... Dacă susținem această idee fără o analiză critică corespunzătoare, atunci putem să ne trezim «în tentaculele caracatiței».” [4, p. 77]. Următoarea decadă (autorul spunea în 2000) va produce multe schimbări în dezvoltarea comunității virtuale. Rolul bibliotecarului încă

urmează a fi stabilit, dar s-ar putea ca acesta să fie cel care va menține caracatița în cușcă. Mai suntem în acea decadă și vă aduc un exemplu concludent: Igor Boțan, director ADEPT, analist și expert politic, participând la *Clubul de dezbateri* la Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” și-a început alocuțiunea cu următoarele cuvinte: „Vă mulțumim că ne-ați scos din bibliotecile virtuale și ne-ați adus într-o bibliotecă autentică...”

Alți autori, Bonnie Nardi și Vicki L. O’Day în volumul lor *Ecologia informațională* observă că „dezvoltarea tehnologiei și utilizarea acesteia trebuie să fie mediata de inimă” [4, p. 77]. Autoarele utilizează sintagma „specii importante” drept elemente cruciale pentru stabilitatea unui ecosistem. Bibliotecarii sunt identificați ca specie crucială cu abilități de a realiza interacțiunea, expertiza strategică, dorința de a evolua și abilitatea de a dezvolta relații.

Rolul bibliotecarilor în viitor este revoluționarea prin evoluție, după spusele lui Walt Crawford [5]. Parteneriatele și interacțiunea cu mișcările civice sunt alți factori pe care biblioteca ar putea să-i ia în considerare în timp ce transpune valorile și responsabilitățile accesului la informație într-un nou secol.

Potrivit lui Thomas Osburg (Corporate Affairs Director pentru Intel Europa), timpul petrecut în mediul on-line ar trebui valorificat în mai mare măsură pentru scopuri educaționale de formare sau dezvoltare profesională, iar bibliotecile s-ar situa în avantaj dacă ar putea dezvolta și oferi cât mai multe oportunități de acest fel celor care învață. *Barometrul de opinie* furnizează date descurajatoare, dar în consens cu contextul descris: numai o cincime dintre tineri merg la bibliotecă pentru a se informa;

internetul este indicat ca sursă principală de studiu pentru studenți; 72% dintre tineri folosesc mediul virtual pentru a învăța; doar 22% dintre tinerii studenți preferă, încă, biblioteca; studenții accesează internetul pentru comunicarea on-line; dintre ei 65% utilizează e-mailul, blogurile, mesageria instantă, rețelele sociale. Deci, alte scopuri decât cele educaționale.

Continuitate. Teoreticienii afirmă: cât mai mult ne schimbăm, atât mai mult rămânem aceiași (nu neapărat cu referire la biblioteconomie). În contextul actual, virtual, cea mai bună exemplificare rămâne *Legile lui Ranganathan* [6, p. 120-125]. Profunde și flexibile, aceste legi, au servit constructorilor lumii virtuale – le-au actualizat, revizuit și aplicat la necesitățile actuale ale domeniului asistenței informaționale. Societatea Informației, Cunoașterii, Comunicării le-a utilizat din plin, reorganizându-le în scopuri diverse. Elementele de bază: cartea, cititorul, biblioteca au fost înlocuite cu altele: web, soft, conectivitate, diversitate, educație etc.

Legile lui Ranganathan (LR) au inspirat cele *cinci Legi ale Webului*, bazate integral pe practica lor, considerate cerințe minime de elaborare a webului: (1) resursele web sunt pentru a fi utilizate; (2) fiecărui utilizator web – resursele lui; (3) fiecărui web – utilizatorul lui; (4) salvează timpul utilizatorului; (5) webul este un organism în creștere. Noruzi consideră *cinci Legi ale Webului* drept baza oricărui *web-sistem* informațional prietenos cu utilizatorul.

Similar sunt aplicate aceste legi și în cazul abilităților profesionale, care se schimbă mereu. În lumea virtuală procesul de învățământ se modifică de la forme, instituții la concept. Pornind de la aceleași *Legi ale lui*

Ranganathan, au fost elaborate *Principiile de bază ale educației la distanță*: (1) educația la distanță este pentru dezvoltare; (2) fiecărui student – subiectul lui; (3) fiecărui subiect – studentul său; (4) salvează timpul studentului; (5) învățarea este un proces care nu se încheie niciodată.

M. Cana recunoaște *Legile lui Ranganathan* și conceptele pe care le include ca inspirație puternică de schimbare socială și le aplică la *open source software*: (1) softul este pentru utilizare; (2) fiecărui utilizator – softul său (sau softul este pentru toți); (3) fiecărui soft – utilizatorul său; (4) salvează timpul utilizatorului; (5) softul este un organism în creștere.

Realitățile prezentului demonstrează amestecarea lucrurilor existente în combinații incredibile pentru un trecut nu prea îndepărtat, cum ar fi e-mail, e-educație, divertisment informativ, Second Life etc. Exemplele cu *Legile lui Ranganathan* constituie un tip de combinații novatoare ale legilor biblioteconomice cu alte domenii. Prin modelele propuse demonstrăm universalitatea *Legile lui Ranganathan*, care, gândite pentru biblioteconomie, s-au multiplicat, diversificat, au influențat și științele conexe biblioteconomiei: tehnologia informațională, webologia, educația, infosofia etc. Legile biblioteconomice și în continuare vor influența și domina tot ce este legat de organizarea și diseminarea informației și cunoașterii. Putem spune că biblioteconomia are viitor – va fi în spatele tuturor interfețelor motoarelor de căutare, în spatele blogurilor, rețelelor sociale, va fi temelia pe care se constituie, se dezvoltă și se întrețin aceste rețele. Contextul virtual cere dezvoltarea conceptelor incluse în *cele cinci Legi ale Biblioteconomiei*.

Amenințări? Google, Yahoo, Internet tehnologia ne amenință? Ray Bradbury, autorul vestitei lucrări *Fahrenheit 451* [7], scria în postfața volumului revăzut în 1998: „Lumea asta nebună în care trăim va ajunge și mai rău dacă le vom îngădui altora – mari sau mici, urangutani sau delfini, adepți ai energiei nucleare sau ecologiști, fani ai informaticii sau adversari ai progresului tehnic, săraci cu duhul sau înțelepți – să se amestece în domeniul estetic” (având în vedere cartea). E pentru noi, bibliotecarii, o lecție de comportament, în relația cu rețelele sociale.

Google-ul face ca bibliotecile, considerate temple, construite să dureze în pofida oricărui seism social, să se simtă temple construite din cuburi Lego, vulnerabile la orice mișcare din jur. Google-ul atentează la legitimitatea bibliotecii, la obiectul biblioteconomiei? Unii autori spun că ținta lui este, de fapt, cartea – obiectul bibliologiei. Atunci sunt două domenii clasice în derivă? Google-ul intimidează prin imensitate. Unii profesioniști îl taxează ca „parazit” al bibliotecilor, alții îl consideră instrument indispensabil. Al treilea grup de specialiști consideră că Google-ul trebuie perceput ca un semnal de urgență pentru biblioteci – digitizarea!

Cea mai bună tactică e să nu-l taxăm ca pe un concurent. Este actualul nostru utilizator, pentru că tot ce se plasează azi în internet este scos din „casele cu scrieri”. Rămâne viitorul nostru utilizator, viitorul nostru partener. Domeniul biblioteconomic a evoluat construindu-și pas cu pas, la fiecare nivel de dezvoltare, standarde, legi, proceduri care au stat la baza organizării cunoașterii, informațiilor. Din exemplele cu *Legile lui Ranganathan* vedem că noile domenii au nevoie de reguli. Utilizează

regulile specifice biblioteconomiei. Internetul s-a dezvoltat fără reguli. Când a atins volumul nemăsurabil, se gândește la reguli. Căutarea în internet se bazează pe conexiuni între resurse și rețele, implicând, în sistematizarea informațiilor, criterii clasice, pe cele biblioteconomice.

Deci, nu suntem novici în această lume interconectată. Numai că ar trebui să revedem sau să elaborăm noi standarde pentru poziționarea noastră. Trebuie, cu sprijinul tehnologic, să devenim „portarii” poziționați și aliniați exact pentru a veni în întâmpinarea necesităților comunității, deziderat etern al bibliotecilor.

Acțiuni. Comunitatea noastră, lumea, utilizatorul nostru se virtualizează, iar noi ce facem? „Când leul e flămând, mănâncă. Când șoimului îi e sete, bea. Ei acționează de teama să nu piară.” [8, p. 81]. Noi, bibliotecarii? Noi, bibliotecarii, chiar dacă ne temem de pieire, ne gândim că cei din jur nu ne vor da cuiva la măcelărit, amintindu-ne de mulți avocați ca Umberto Eco, Tom Huges, Ray Bradbury, George Orwell etc.

„Operăm într-o epocă în care setea oamenilor pentru nou și cunoaștere pare să nu cunoască margini. Are loc o revoluție a minții și a spiritului dusă de omul, care nu mai e mulțumit să rămână un comun. El caută îndrumare, sfătuire și învățătură despre cum își poate spori norocul în viață printr-o mai înțeleaptă folosire a talentelor cu care a fost înzestrat de la naștere” [8, p. 110]. Pentru a satisface această migrare în masă a îmbunătățirii de sine, avem foarte multe de făcut. Mai întâi de toate: 1) să revedem instrumentele; 2) să reinventăm metodele; 3) să ne reinventăm pe noi.

Concluzii. Specialiștii în tehnologie, experți sociali, comunitari, oameni ai culturii

ne spun: 1) comunitățile virtuale promovează relațiile sociale mecanizate mistificând individul, comunitatea și relațiile, astfel ne putem trezi în tentaculele caracatiței (J. Lockard); 2) mediul virtual trebuie valorificat pentru scopuri educaționale, de formare și dezvoltare profesională (T. Osburg); 3) bibliotecile trebuie să utilizeze inteligibil tehnologiile pentru îmbunătățirea serviciilor (M. Gorman); 4) utilizarea tehnologiei, a rețelelor sociale trebuie să fie mediată de inimă (B. Nardi, V.L. O'Day).

Luând aceste semnificații ca repere de dezvoltare ulterioară, bibliotecarul rămâne omul frumos al erei virtuale, care mediază raportul cu rețelele sociale și cu *inima*, care poate feri comunitatea de *tentaculele caracatiței* și poate oferi cetățenilor multe *oportunități de dezvoltare*.

Referințe bibliografice:

1. Rachieru, A. D. *McLumea și cultura publicitară: zece eseuri despre psihosociologia publicitară*. Timișoara: Ed. Augusta; Artpress, 2008.
2. Saint-Exupéry, A. de. *Micul prinț*. Trad. de Igor Crețu. Chișinău: Ed. Silvius Libri, [S.a.].
3. Puric, Dan. *Despre omul frumos*. București: Ed. DP, 2008.
4. Peña McCook, Kathleen de la. *A place at the table: participating in community building*. Chicago and London: American Library Association, 2000.
5. Crawford, Walt. *Being Analog. Creating Tomorrow's Libraries*. Chicago: American Library Association, 1999.
6. Kulikovski, Lidia. *Legile biblioteconomice ale lui Ranganathan actualizate în era Internetului // Biblioteconomie. Studii. Cercetări. Recenzii. Eseuri*. Chișinău: Magna Princeps, 2008.
7. Bradbury, Ray. *Fahrenheit 451*. București: Ed. Leda, 2005.
8. Mandino, Oz. *Cel mai vestit vânzător*. Trad.: Lucian Popescu. Ed. a 2-a, București: Curtea Veche Publishing, 2008.

Biblioteca și lumea virtuală

Rezumat. Articolul pune în discuție condiția actuală a bibliotecii și a bibliotecarului, când societatea trăiește sub seducția consumului și dependenței de internet. Acest context, această *high modernity society*, la care se adaugă criza economică, pune în dificultate biblioteca cu toate componentele sale și obligă bibliotecarul să-și regândească strategiile și activitățile. Cu toate schimbările și dificultățile, bibliotecarul va trebui să se adapteze erei virtuale, să medieze raportul cititorului cu rețelele sociale.

Cuvinte-cheie: biblioteconomie, digitalizare, internet, consumator, dezvoltarea bibliotecii.

The library and the virtual world

Abstract. The article discusses the current condition of the library and the librarian, when the society lives under the seduction of consumption and dependence on the Internet. This context, this *high modernity society*, to which is added the economic crisis, makes the library with all its components in difficulty and forces the librarian to rethink his strategies and activities. With all the changes and difficulties, the librarian will have to adapt to the virtual era, to mediate the reader's relationship with social networks.

Keywords: library science, digitalization, internet, consumer, library development.